

Ayfer Tunç'un Mağara Arkadaşları'nda ironi ve acı

SEVAL ŞAHİN GÜMÜŞ

Ayfer Tunç'un eskimiş, yıpranmış, can çekismekte olan, ancak durumunu kabul etmek istemeyen bir evi ve sakinlerini 'gerçek-yorum-dönüştürülmüş gerçek' süreci içinde anlattığı 'Mağara Arkadaşları' hikâyesi, 'ironi' ve 'acı'nın iç içe olduğu bir anlatı

Bir binanın, kişileştirilmiş bir mekânın hikâyesi 'Mağara Arkadaşları'. (*) Eskimiş, yıpranmış ve aslında yalnız bir evin hayatı... Can çekismekte olan ve durumunu kabul etmek istemeyen bir evin kendi kendini kandırması-

nın hazin bir hikâyesi aynı zamanda. Üstelik hikâyenin yazarı da sanki içeriden bu duruma üzülmemekte ve onun kendisinde kutsal bir şey bularak acısını hafifletmesine yardımcı olmaktadır. Oysa hikâyenin başından itibaren sözü edilen "yedi sayısının işlevi" sadece kendi kendine üzülmemekte olan Ayyıldız Apartmanı'nın dikkatini başka bir yere çekerek üzüntüsünü hafifletmeyi sağlamaktadır.

Ayyıldız Apartmanı'nın sâkinleri de kendisinden farklı değildir. Beşinci katında ofüran bunak ve pis ihtiyar, yedinci katında oturan Ayyaş Yazar, ikinci katta oturan hem oğul hem de babasıyla birlikte olan genç kız, bodrum katta oturan Rüstem Efendi ve şimdi huzurevinde bulunan Bezmîn Hanım. Hepsi en az Ayyıldız Apartmanı kadar eskimiş, hatta sefilleşmiştir. Bu nedenle şöhet olmak isteyen Ayyaş Yazar ile Ayyıldız Apartmanı'nın kaderi birleşir. İlkisi de üzüntülerini azaltmak istiyor gibidir.

Ayyaş Yazar, yedi sayısından yola çıkarak yazacağı hikâyenin planını yapmakla meşguldür. Birden bire aklına gelen ise daha önceden var olan bir hikâyeyi yeniden yazmaktır. Yeniden yazacakları ise, daha doğrusu Ayyaş Yazar'ın yeniden yazacağı, 'Yedi Uyuyanlar'ın, yüzyıllar boyunca uyuyan yedi kişinin ve köpekleri Kıtırmır'ın yaşadıklarını anlatan bir di-nî hikâyedir. Buradaki Kıtırmır, her şeyi bozan bir unsurdur as-

lında. Tıpkı Ayyıldız Apartmanı'nın bodrum katıyla beraber aslında sekiz kat olması gibi. Yeniden yazmak, acıları hafifletebilecek midir? Aslında hikâyenin asıl sorusu budur. Yoksa basamaklarının sayısının yetmiş yedi olması, 52 yaşında olması ya da 1942 yılında yapılmış olmasının bir tesadüf mü yoksa tesadüf olmaması mı? gibi bir soru değildir önemli olan. Asıl önemli olan çekilen acıdır: "Yedi katlıydı. Pencerelerini topladığında yedinin katlarına ulaşıyordu. Kapılarını topladığında da öyle. Tam yetmiş yedi basamağı vardı. Bin dokuz yüz kırk iki yılında yapılmıştı, rakamları tek bir sayı elde edinceye kadar topluyor, karşısına yedi çıkıyordu. Elli iki yaşındaydı, yine rakamları toplayınca yediyi buluyordu. Mûteahhidi yedi kardeşin en büyüğüydü. Bulunduğu şehrin plaka numarası zaten malumdü. Sokağında tam yedi apartman vardı. Bunun gibi birkaç tecrübeden sonra, karşısına hep yedi sayısının çıktığını fark etti. Başlangıçta bunu pek de önemsemedi. Bunun bir tür 'aritmomanî' yani rakamlarla kafayı bozma olduğunun bilincinde değildi, hiçbir zaman da böyle düşünmedi. Ancak içinde bulunduğu durumu feleğin bir sillesi, büyük bir bahtsızlık olarak değerlendirdiği için Ayyaş Yazar'ın yazdığı hikâyeyle birlikte, yedi katlı olmasının bir tesadüf olmadığına, bunun bir anlamı olduğuna kendini kolayca inandırdı." İşte, bu nedenle yeniden yazmak önemlidir. Çünkü ne Ayyıldız Apartmanı ne de içindekiler yeni değildir. Ama yeniden yazılabileceklerini ve bu şekilde belirli anlamlarda ölümsüzleşebileceklerini düşünürler. Eski bir esere yeniden hayat vereceklerdir. Tıpkı kendileri gibi eskidir bu hikâye de. Edebiyat yeteneğine hiç güvenmediği bir hikâye-yi, Ayyaş Yazar'a bel başlıklar üstedik. Belki o iyi bir yazar olarak şöhet kazanırsa, kendisinin de müze haline dönüşebilme ihti-

Ayfer Tunç

mali olacaktır. İkisinin aynı anda akıllarını taktıkları yedi sayısı onları birleştirir, daha doğrusu Ayyıldız Apartmanı için yeni bir umut kapısı açılır.

Hepsi bu dünyada "Mağara Arkadaşları"dır. Adı dünya olan mağaranın içindedirler hepsi. Ayyıldız Apartmanı, Ayyaş Yazar, Bunak İhtiyar, üçüncü kattaki genç kız, Rüstem Efendi, Bezmîn Hanım. Üstelik, Ayyıldız Apartmanı o kadar yedi sayısına takmış olmasına rağmen, hepsinin toplamı yedi bile etmiyordur.

Ayyaş Yazar'ın 'Yedi Uyuyanlar'dan yola çıkarak yazacağı kendi hikâyesinde de ironik bir durum vardır aslında. Kupon biriktirerek aldığı bir ansiklopedideki maddeyi okumuş ve sadece ondan öğrenmiştir 'Yedi Uyuyanlar'ı. Bu konuda başka bir bilgiye gereksinim duymaz. Yapacak hiçbir işi olmadığı hâlde, ("... bu yepyeni hikâyeyi yazmak için, hemen çalışmaya başlamıştı. Doğrusu kaynaklar kıt, kütüphaneler yetersiz ve zaman dardı. Bu nedenle geniş bir araştırma gerektiren kaynaklardan çok, sıradan ansiklopedilere başvuruyordu.") yeniden yazacağı hikâye konusunda gerekli araştırma yapma gereği bile duymaz. Oysa yaşadığı kent olan İstanbul'da kütüphaneler de kaynaklar da bu konuda boldur. Sonunda 'Yedi Ulular', 'Yedi Uyuyanlar', 'Yedi Âlimler', 'Yedi Samuraylar'dan yola çıkarak bir 'yedileme' yazmayı planlar. Bu işi yaparken de en çok hoşuna giden hikâyelerden biri 'Yedi Ulular' olur. Bu hikâyede, yedi âlimin kadınların hilekârlığı üzerine yedi gün boyunca anlattıkları, üvey annesinin iftirası sonucu ölüme mahkûm edilmiş şehzadeyi kurtarır. Bunun üzerinden yazacaklarıyla kadınlardan da bir nevi intikam alacaktır Ayyaş Yazar. Fakat bunun sonu da feministlere dayandığından yine zor gelir yazacakları. Tıpkı 'Yedi Uyuyanlar' konusunda kütüphanelere gidip araştırma yapmanın zor gelmesi gibi. Ayyaş Yazar'ın bu 'yedileme'yi yazmaktaki amacı da oldukça ironiktir: "Uzunca bir süredir arkadaşlarıyla toplumun duyarsızlığını tartışan bundan sızlanan, oturup içerek aydınların, sanatçıların, bilim adamlarının bu duyarsızlık ve vurdumduymazlık karşısında suskun kalışlarını eleştiren Ayyaş Yazar'ın yepyeni olacağını iddia ettiği hikâye, hemen herkesin şikâyetçi olduğu toplumsal vurdumduymazlığa, yumruk gibi inecekti. Onun yazmak istediği 'Yedi Uyuyanlar' hikâyesinden hareketle ülkenin sosyal, siyasi ve kültürel durumunu ortaya koyan bir hikâye yazmaktı." Tüm bu eleştirileri yapanın adının Ayyaş Yazar olması da bu ironinin bir başka yönü.

Bu ironik dil de bir Oğuz Atay etkisini getiriyor hemen akla.

Kurguladığı hikâyede Ayyaş Yazar bir romancı, bir ressam, bir bilim adamı, bir şair, bir müzisyen, bir heykeltıraş, bir tiyatrocu ve Kıtırmir'i temsil eden sıradan bir kişiden oluşacak, 'Entelektüel Yedi Uyuyanlar'ı yazacaktır. Fakat daha sonra 'Yedi Uyuyanlar'ın o kadar zaman uyumalarının, uyudukları süre içindeki durumlarının uyanık olmalarından daha iyi olduğu sonucu çıktığını fark eder. Bu ise yazmak istediğiyle zıtlık teşkil edecektir. Çünkü bu 'Entelektüel Yedi Uyuyanlar'da romancı kendisidir ve bunu yaparsa kendisiyle de alay eder konuma düşecektir. Bunun sonucunda gelen sert eleştirilere cevap veremeyeceği korkusuyla düşünce-sinden vazgeçer. Oysa yazacağı hikâyeyi özgün kılan bu düşüncedir; aydınların durumunu eleştirmek için aydınları bir mağarada uyutmak... Çünkü bu süre içinde onların uyuması, uyanık olmalarından daha iyi bir durumdur. Onları eleştirmenin en iyi yoludur aslında ve tam da yapmak istediğini gerçekleştirecektir böylece. Ama bunun için ne yeterli cesareti ne de yeteneği vardır. Sonunda hikâyesinde bu uyuma sürecini bir bilgilenme sürecine dönüştürerek, aydınların olmadığı bir dünyanın, dünya olmaya-acağı sonucuna ulaşır. Böylece yazmayı tasarladığı, hatta bir iki sayfasını yazdığı hikâyenin parodisini tasarlar Ayyaş Yazar.

Ayyaş Yazar'ın yazmakta olduğu hikâye Ayyıldız Apartmanı'nın ilgisini çeker. Ayyaş Yazar'ın kafasını kurcalayan 'Yedi Uyuyanlar'daki Kıtırmir, onun da problemidir. 'Yedi Uyuyanlar'da sıradan insanı temsil eden köpek Kıtırmir'in kendi 'modernize edilmiş' hikâyesinde neye tekabül ettiğini arayan Ayyaş Yazar'ın boşluğunu Ayyıldız Apartmanı aslında sekiz katlı olmasını sağlayan bodrum katta bulur. Bu bodrum kat, Ayyıldız Apartmanı'nın Kıtırmir'i olur. Ve orada yaşayan Rüstem Efendi'nin de aslında mağaradaki köpek Kıtırmir'den bir farkı yoktur. Asıl Kıtırmir, bu bodrum kat değil orada yaşayan Rüstem Efendi'dir.

Ayyıldız Apartmanı'nın tarihi ile ilgili rivayetler de hikâyedeki bir başka parodi örneğini oluşturur. Apatmanın eski sakinlerinden Bezmin Hanım'ın ortaya attığı bir rivayettir bu. İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçıp İstanbul'a gelen bir Yahudi yapmıştır bu apartmanı. Üstelik korkak bir Yahudi'dir bu kişi. Savaş sırasında sokağa çıkan ve bir daha dönmeyen karısını bulmaya cesaret edeme-

yen biridir. Yıllar sonra karısını bir Rus revüsünde, İstanbul'da görür; karısı ona okkalı bir tükürük savurmuştur. Aslında bu sahne Bezmin Hanım'ın seyrettiği bir filmendir ve bir süre sonra kendisi bir söylenti haline dönüştürmüştür. Zaten hikâyede Rüstem Efendi hariç herkes bir şeyi başka bir şeye dönüştürmeye çalışmaktadır. Ayyaş Yazar; 'Yedi Uyuyanlar'ı başka bir hikâyeye, böylece kendisini de meşhur bir yazara, hatta hikâyesinde kendisine verdiği rolle hiç roman yazmamış olmasına rağmen bir romancıya... Ayyıldız Apartmanı; eski ihtişamlı günlerine, eğer olmazsa bir müzeye... Bunak İhtiyar; dışarıya çıktığında içerideki pisliğin ve huysuzluğun aksine sevimli ve temiz bir bireye... dönüştürmek istemektedirler. Rüstem Efendi ise Kıtırmir'dir, yani sıradandır, bu nedenle dönüştürmek ya da değişmek aklına gelmez. Diğerleri mevcut şartları değiştiremedikleri için dönüşmeyi istemektedirler. Bu nedenle de hikâyede herkes kendi parodisini kendisi yaratır. Tüm bunların içinde Mağara Arkadaşları'nın gerçek Kıtırmir'i yukarıda da belirttiği gibi sıradan Rüstem Efendi olur. Fakat onun parodisi de sona saklanmıştır. Ayyıldız Apartmanı'nın kendi kendisini yok etmesinde yardımcı olan Rüs-

tem Efendi, farkında olmadan apartmana girmeye çalışan Bunak İhtiyar ile Ayyaş Yazar'ın hayatını kurtaracaktır. Böylece sıradan insan farkında olmasa da kahramana dönüşür. Köpek Kıtırmir, Kahraman İnsan olur. Bodrum katındaki Rüstem Efendi, ikincil bir şahıstan Ayyıldız Apartmanı'nın yanında bir temel karaktere dönüşür.

Hikâyede, bizzat hikâyenin kendisinin parodileri de vardır. Örneğin Bezmin Hanım'ın seyrettiği filmden yola çıkarak İkinci Dünya Savaşı ile ilgili söyledikleri. Bezmin Hanım'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan sahnelerin yer aldığı bir filmden esinlenerek ortaya attığı Ayyıldız Apartmanı hakkındaki rivayet hakkında yazar, İkinci Dünya Savaşı'nın her zaman iyi bir malzeme olduğunu söyler ve bunun üzerinden yorumlar yapar. Aslında bu yorumlarla Bezmin Hanım'ın sonradan başına gelenlere en az Ayyıldız Apartmanı kadar yazarın da üzüldüğü görülmektedir. Tabii buna yorumlar da eklenir. Bezmin Hanım'ın bu rivayeti uydurmasının nedeni, Ayyıldız Apartmanı'nın köhnemişliğini fark etmesindendir. Bu nedenle Ayyıldız Apartmanı'nu, üzerine çıktığı sandalyeden düşerek ayağını kırmaması, sonrasında huzurevine gitmesiyle sonuçlanan bir cezaya çarptırır. Gerçeğin bu kadar aşikâr olması onu rahatsız etmiştir. Sonrasında gerçek tarih gelir, Ayyıldız Apartmanı'nın gerçek tarihi. Rivayet, yorum ve gerçek. Tıpkı Ayyaş Yazar'ın tasarladığı hikâye gibi. Önce gerçek, sonra yorum ve sonra dönüştürülmüş gerçek, yani belirli anlamlarda rivayet.

Ayyıldız Apartmanı, sonunda kendi sonuna yardımcı olması için Rüstem Efendi'yi seçer. Fakat bu kendini yok etme girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Ancak bu felaket Ayyıldız Apartmanı'nın talihi olur. Yangından sonra yedi takıntısından kurtulur. Üstelik bütün katları sevdiği sâkinlerle dolmuştur.

'Mağara Arkadaşları' hikâyesinde Ayfer Tunç, oldukça yalın bir dil kullanıyor. Bu yalın dile apartman ve sakinlerini okurun gözünde bir film izliyor gibi canlandırarak kadar bir görsellik de katıyor. Anlatımdaki alaya eşlik eden ise acıdır. Ayyıldız Apartmanı'nı esir alan katıksız bir acıdır; takıntılarla kurtulmaya çalıştığı ve onu ayyaş bir yazardan medet umar hâle getiren bir acı.

*] 'Mağara Arkadaşları', Ayfer Tunç; İç: 'Mağara Arkadaşları', Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996

